

חיזוק מעמדם ושרידותם של העצמאים בשוק העבודה הישראלי

יום רביעי 30.10.24 בשעות 10:00 – 12:30

המכון הישראלי לדמוקרטיה

תקציר המפגש:

הדיון עסק בתנאים הסוציאליים של אוכלוסיית העצמאים בישראל, ובפרט תחת מצבי משבר כמו הקורונה ומלחמת חרבות ברזל. הדיון נפתח בהצגת תמונת המצב הנוכחית אודות מאפייניהם של העצמאים, השוואה בין לאומית, וסקירת מגמות והתפתחויות סביב תקופת הקורונה והמלחמה. בין היתר הציגו נציגי העצמאים את הבעיות העולות מהשטח, פתרונות שכבר יושמו ופתרונות שאינם מצליחים להגיע לכדי יישום. נציג קרן הסיוע לאנשי המילואים בצה"ל הציג את המאמצים הנעשים מצידם על מנת לסייע לעצמאים לצלוח את המשבר, ובעיקרם סיוע כספי משמעותי. בדיון הפתוח עלו שני פתרונות מרכזיים שנתקלים בקשיי יישום משמעותיים: דמי אבטלה לעצמאים, ונוהל לחיצת כפתור בביטוח הלאומי.

בסוף הדיון סוכם כי הצוות ירכז מאמצים ליצירת מסמך מדיניות המרכז את הידע הקיים והפתרונות המוצעים, ולקידום יישומם.

פתיחה:

דפנה אבירם ניצן, מנהלת המרכז לממשל וכלכלה, המכון הישראלי לדמוקרטיה:

תודה לכל מי שהגיע לדיון. כל הנוכחים ודאי מכירים את הפערים בין התנאים הסוציאליים של עצמאים לאלו של שכירים. הנושא היה במרכז הדיון במהלך תקופת הקורונה ואף קיבל מידה מסויימת של תשומת לב מאז תחילת המלחמה. בפרט, חל"ת מהווה כרית ביטחון לעתות משבר עבור שכירים שהעצמאים אינם מקבלים. אמנם היו פתרונות נקודתיים בכל אחד מהמשברים, אך העצמאים הינם עדיין האוכלוסייה הכי פגיעה בשוק העבודה. מטרת הדיון היום היא לא אקדמית, אלא דיון בצעדים פרקטיים כדי לתת רשת ביטחון לעצמאים.

מאפייני העצמאים בישראל ובהשוואה בינלאומית:

רועי קנת-פורטל, חוקר במכון הישראלי לדמוקרטיה (ר' מצגת):

אוכלוסיית העצמאים היא אוכלוסייה מבוגרת יחסית, המורכבת מיותר גברים מאשר נשים. שיעור העצמאים מתוך כלל העובדים נותר יחסית יציב לאורך השנים עם עלייה קלה לאחר הקורונה. רוב העצמאים לא מעסיקים עובדים ומשתייכים למגזר היהודי שאינו חרדי. הערכה גסה שערך המכון מעלה כי נכון להיום בין 3000-5000 עצמאים נמצאים במילואים (טרם הכניסה ללבנון), בעוד שבסוף 2023 בערך 14000 עצמאים נעדרו מעבודתם בעקבות מילואים.

אמיר אלשטיין

יו"ר הוועד המנהל

הנשיא העשירי ראובן ריבלין

יו"ר של כבוד

יוחנן פלסנר

נשיא

ברנרד מרבוט

יו"ר בינלאומי

חברי הוועד המנהל

עו"ד ליאת אהרנסון

אלי גרונר

פרופ' רוד וניצקי-סרוסי

ד"ר חן ליכטנשטיין

מזל מועלם

שגריר לשעבר שלי מרידור

פרופ' פאדיה נאסר אבו-אלהג'א

עו"ד אבי פיישר

ד"ר מיכל צור

יוסי קוצ'יק

המועצה הבינלאומית

פרופ' רונלד דניאלס, יו"ר

השופטת רוזלי סילברמן אבלה, קנדה

שגריר לשעבר מרטין אינדיק, ארה"ב

אן אפלבוים, ארה"ב

פרופ' ורטו בגדנור, בריטניה

השופטת דורית ביניש, ישראל

השופט סטיבן בריי, ארה"ב

ד"ר ג'וזף ג'ופה, גרמניה

פרופ' משה הלברטל, ישראל

פרופ' מייל וולצר, ארה"ב

פרופ' רוברט מנוקין, ארה"ב

פרופ' כריסטוף מקשיש, גרמניה

השופט אברהם סופר, ארה"ב

ברט טעכמן, ארה"ב

פרופ' ארווין קוטלר, קנדה

פרופ' גרהרד קספר, ארה"ב

פרופ' יהודה ריינהרץ, ארה"ב

פרופ' גבריאלה שלו, ישראל

סגני נשיא

פרופ' סווי נבות, מחקר

פרופ' קרנית פלוג, מחקר

ד"ר ישי ג'סיין פרס, אסטרטגיה

עמיתים בכירים

פרופ' איתי אטר

פרופ' תמר הרמן

פרופ' נתן זוסמן (אורח)

פרופ' עמית כהן

מר תומר לוטן (אורח)

פרופ' יותם מרגלית

פרופ' דניאל סטטמן

פרופ' בני פורת

פרופ' מרדכי קרמניצר

פרופ' גדעון רהט

ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר

פרופ' יובל שני

מייסדים

ד"ר אריק ברמון

מוכר המדינה ג'ורג' שולץ (1920-2021)

ד"ר רובי נתנזון, מרכז מאקרו לכלכלה מדינית: אבקש להעיר שתי הערות סטטיסטיות: ראשית, יש צורך להתייחס בנפרד לקטגוריה הספציפית של פרילנסרים – עצמאים שאינם מעסיקים עובדים ומהווים כמחצית מהעצמאים. שנית, חשוב להתייחס לקטגוריה של שכירים שהם גם עצמאיים (היברידיים).

פרופ' אביעד טור-סיני, בית הספר לבריאות הציבור, אוניברסיטת חיפה:¹

שיעור תעסוקת העצמאים בישראל נמוך בהשוואה בין לאומית. בין השנים 2018 – 2022 ניתן לראות ירידה בשיעור העצמאים מכלל האוכלוסייה. לעומת זאת, מכלל המועסקים קיימת דווקא מגמת עלייה בשיעור העצמאים באותן השנים.

השוואה בין ההגנות שאותן מקבל שכיר לאלו שמקבל עצמאי:

- אין דמי אבטלה גורפים (במקרים ספציפיים מאוד זה כן מתקיים)
- אין פיצויי פיטורין (יש מקרים ספציפיים שכן).
- קרן פנסיה רק מ-2017.
- אין הגנה מפני אירועים בריאותיים.

שיעור העצמאים המפסיקים להיות עצמאים היה גבוה פי שניים בתקופת הקורונה (2020) לעומת שנים קודמות ואף מאוחרות יותר. שיעור השכירים המשנים את תעסוקתם לעצמאים בגיל 50 בעשורים האחרונים טרום הקורונה (בשנים 2004 – 2019) היה גבוה בישראל (4.7) מול הממוצע במדינות אירופה (2.9). עם זאת, בשנת 2022, נצפה מצב הפוך – הממוצע בעולם עמד על 15.9 ובישראל רק 1.2 אחוז מהשכירים עברו להיות עצמאים.

צעדי מדיניות מוצעים:

- חיזוק רשת הביטחון הכלכלית לעצמאים.
- תמיכה במצבי חרום.

אתגרי העצמאים בישראל:

עו"ד רועי כהן, נשיא לה"ב:

בעוד שבשנות ה-70 וה-80 להיות עצמאי היה עדיף על להיות שכיר, מאז המשבר של שנת '83 התהפכו היוצרות. לאורך השנים, המדינה חוקקה חוקים המגנים על שכירים והזניחה את ציבור העצמאים. קל להתעלם מהפערים בשגרה אך הם באים לידי ביטוי בעוצמה בעתות משבר, או במקרים של משברים אישיים. נכתבו והוגשו לכנסת לאורך השנים כבר 39 הצעות חוק על דמי אבטלה לעצמאים, אך לא העבירו עדיין אף אחת. יתרה מזאת, העצמאים מממנים את דמי האבטלה של השכירים. גביית יתר אצל העצמאים בין 2004 – 2019 מימנה גירעון בהיקף של למעלה מ-70 מיליארד שקל. בעקבות המצב הבעייתי הזה, ישנה דרישה של לה"ב, שאף מגובה בהחלטה של ביטוח לאומי, שעניינה לקיחת אחריות של הביטוח הלאומי על

¹ המחקר שהוצג נמצא בשלבי עבודה ועל כן המצגת לא תופץ לקהל הרחב

ציבור העצמאים בעתות משבר. ההחלטה נקראת נוהל לחיצת כפתור – התייחסות זהה לשכיר בדמות תשלום של דמי אבטלה בגובה 70% מההכנסה המוצהרת שלך. על אף ההחלטה, הנוהל כיום לא מתבצע, התקיימו דיונים אך כלום לא נעשה. מה שחשוב לפני הכול הוא שינוי התפיסה לגבי העצמאים – להתייחס אליהם כאל השקעה ולא כהוצאה.

הבדלים בין שכיר לעצמאי שמגיע לגיל פנסיה סביב קצבת הזקנה:

- לא ניתן לקבל קצבה עד גיל 70.
- הקצבה נמוכה יותר.
- מנגד, התשלום לאורך השנים לא נמוך יותר.

מלבד קצבת הזיקנה ישנם גם פערים בקצבת נכות, בטיפולי פוריות, במקרים של פגיעה קשה ועוד.

רמי בז'ה, יו"ר פורום העצמאים בהסתדרות:

לאחרונה יצא לי להגיע לוועדת הכספים. לצערי, הועדה מתנהלת למען הפרוטוקול – אין שום קשב של יו"ר הועדה למה שקורה בוועדה. באופן כללי, מצב העצמאים הרבה יותר גרוע כרגע מהקורונה – בזמנו הצרה הייתה צרת רבים בעוד שכעת היא כבר לא. בלתי אפשרי לקיים את העסק תחת כזה חוסר ודאות. מחווייתי האישית, העסקים מנסים לייצר לעצמם הכנסה וזה דורש השקעה. בגלל המצב פעמים רבות אותה השקעה פשוט יורדת לטמיון, מסיבות שאינן בידיו של בעל העסק, כי המצב הביטחוני הכריח אותם. מלבד בעלי העסקים עצמם מדובר במאות עובדים הן שכירים והן בעלי עסקים בעצמם, שמועסקים על ידי עצמאים הנפגעים מהמצב הביטחוני ונפגעים כך בעצמם באופן עקיף.

בתור עצמאים יש לנו 100% חובות אבל 0 זכויות, ומכל חשבונות שיוצאת יורד המע"מ (אני גובה בשביל המדינה מס), אח"כ ממה שנשאר אני נאלץ לשלם עוד 50% וממה שנשאר בסוף אני צריך לחיות. גיליתי לאורך הקורונה בדיונים עם משרדי הממשלה שהמונח **דמי אבטלה לעצמאים** הפך למונח פרובוקטיבי. לכן שינינו את הנוסח ל"דמי קיום". בזכות המאבק סביב הקורונה כן נתנו פיצויים מסויימים בסוף התקופה, שאפשרו את ההתאוששות של שנת 2022. ההתנהלות הזו מוכיחה שיש ערך למדינה מלתת פיצויים לעצמאיים. באופן יותר ספציפי, חשוב לי להזכיר את תחומי התרבות והתיירות שהם הראשונים להיפגע והאחרונים לחזור לפעילות.

העתיד תלוי בעצמאים ולא במדינה. העצמאים יתאמצו לחזור ולעבוד, להפעיל את העסקים, הם ידעו להתניע ורק צריכים את המדינה לגשר על המשבר. יותר מזה, התאוששות מוצלחת תבוא לידי ביטוי גם במיסים למדינה לאחר מכן.

ששי שדה, המשנה למנכ"ל ההסתדרות הלאומית: התפיסה שאם עצמאי עשה טעות, והעסק נכשל, אז לא מגיע לו כל פיצוי (כמו דמי אבטלה) סותרת את המצב שקורה אצל שכירים, שבו אם הם גרועים ומפוטרים הם עדיין מקבלים אבטלה.

ד"ר מיכל כרמי, חוקרת בכירה בהסתדרות הלאומית (ר' מצגת):

ארצה לתת מבט ממעוף הציפור על המלכודת שבה נמצאים עצמאים ואותה לא מצליחים לפרוץ. הקורונה הייתה ממש הוואקום המוחלט מבחינת יחס המדינה לעצמאים, ואמנם נעשו מספר שינויים אבל לא הרפורמה המקיפה שלדעתי דרושה. הביטוח הלאומי וחוקי העבודה הקיימים התחילו בשנות ה-50 ומותאמים לשוק העבודה שהתקיים אז. המונחים בהם הם מדברים אינם מתאימים לשוק העבודה של היום. נדרשת רפורמה מקיפה שתסדר מחדש את יחס הממשלה לשוק העבודה. פעולות של טלאי על טלאי לא יספיקו. מחד, מגזר העצמאים צפוי ללכת ולגדול ככל שיעברו השנים, כאשר כבר היום הוא מהווה אחוז גבוה מאוד מהעסקים בארץ. מנגד, הוא מקבל התייחסות של נטל, "בן חורג", במקום התייחסות של מנוע צמיחה כמו שמקבל ההייטק.

יש לכך מגוון סיבות, ביניהן היסטוריות, פוליטיות (חסר מנהיג שיוביל רפורמה כזו), ומבניות – העצמאים אינם מאוגדים לכדי כח פוליטי, אך זה מובנה במבנה ההעסקה העצמאי שהוא שונה ממצב של שכירים שעובדים יחד ומתאגדים יחד. ראשית, דווקא השיקום שיקרה לאחר המלחמה מהווה הזדמנות לשינוי, תוך לקיחת השראה ממקרים בעולם עם פתרונות רלוונטיים:

- השוואת הזכויות הסוציאליות של העצמאים לאלו של השכירים.
 - בייחוד בביטוח הלאומי ובדמי האבטלה – לא ייתכן ששני אנשים משלמים את אותה פרמייה (שכיר לעומת עצמאי), אך מקבלים תשלומים אחרים מהביטוח בגלל הבדל בצורת ההעסקה.
- הסרת חסמים רגולטוריים.
- עידוד התאגדות ענפית.

הצעות לחיזוק מעמד העצמאיים בשוק העבודה:

ד"ר רובי נתנזון, מרכז מאקרו לכלכלה מדינית (ר' מצגת):

הסיכוי של עסק להיסגר גבוה ביותר בשלוש השנים הראשונות לקיומו של עסק (כמעט 40% נסגרים), ומאז תחילת המלחמה קצב סגירת העסקים גבוהה בהרבה מקצב פתיחת העסקים. בניגוד לקורונה בה היה מנגנון תמיכה רוחבי כעת במלחמה אין כזה. יתרה מזאת, הכניסה למלחמה היתה כשחלק מהעסקים עוד לא הספיקו להחזיר את ההלוואות מהקורונה, וכך השפעת הריבית הגבוהה שקיימת כיום ולא התקיימה בקורונה, שהשפיעה באופן כללי וגם ספציפית על עסקים שטרם החזירו הלוואות עוד מזמן הקורונה.

חוק ההסדרים המוצע כיום נעדר מנועי צמיחה, התקציב כולו בנוי על הגדלת נטל המס בצורה רוחבית, בנוסף למדיניות הריבית שהכבידה מאד על עצמאים. בנוסף להעדר בטחון סוציאלי, יש גם העדר בטחון פיננסי – נטילת הלוואות, אשראי וכו'. חוק ההסדרים שמייצר הכבדה במס הכנסה, ביטוח לאומי ומס בריאות מהווה הגדלת נטל המס, שיכביד עוד יותר על העצמאים ולא יאפשרו להתפתח.

תכנית ייצוב עסקים קטנים ועצמאיים – התאמת מערכת המיסוי והגביה לעסקים קטנים –

1. פחת מואץ - הטבת מס שמאפשרת ניכוי מואץ של ערך הציוד והנכסים, שיפור תזרים המזומנים של העסק טווח הקצר, מפחית את העלויות השוטפות של העסקים.
2. הכרה בהוצאות רכב
3. החלת מס חברות דיפרנציאלי – מותאם לרמת הרווחיות של העסק במיוחד לעסקים קטנים

4. שינוי והרחבת הגדרת עוסק פטור – אפשרות להגדרה עד שנתיים מיום הקמתם, להעלות תיקרה ל- 200 אלף שקל, מקל על פתיחת עסקים.
5. פטור ממס לעסקים חדשים – ל-3 שנים, מהווה עזרה לעסקים חדשים להעלאת שרידות, מיועד לקבוצה מצומצמת העומדת בקריטריונים מסוימים.
6. נוהל לחיצת כפתור – בטחון סוציאלי לעצמאים – מסמך שכבר קיים וחתום: מענק חודשי מהמדינה, הפטור ממס לתקופה מוגבלת, מתן סיוע מהיר ונגיש ללא בירוקרטיה, לצמצם את המחנק מסגירת העסק ועד לקבלת הפיצוי.

תא"ל צחי הפץ, אכ"א, ראש קרן הסיוע לאנשי מילואים (ר' מצגת):

קיים פיצוי נרחב גם דרך רשות המיסים וגם דרך הצבא שחילק בסה"כ 430 מיליון ₪, כולל יחס אישי וצוות של 30 אנשי מקצוע שעובדים על בקשה של כל עצמאי. המון סיוע ותמיכה מצד הממשלה ובפרט רשות המיסים.

תובנות והמלצות – מיסוד וחיזוק השת"פ הבינארגוני –

- מיסוי, מנטורינג, ייעוץ משפטי, סיוע בבקשה להלוואה.
- הלוואות – חיזוק ערוץ הלוואות ללא ריבית למשרתי המילואים.
- שוברים – לעסקים קטנים ובינוניים עד 8000 ₪ לסיוע ועזרה.
- מקדמות לתיקים בבחינה – אפשרות למתן מקדמות לתיקים מורכבים, שטרם נבדקו.

עו"ד רועי כהן, נשיא לה"ב: עצמאי נדרש להחזיר למדינה כסף בשל חישוב שומה סטנדרטי שאינו מתחשב בשירות מילואים, ובכך שהמדינה במלחמה. לא ייתכן שהמדינה כבר שנה בתוך המלחמה ועדיין לא עשתה את ההתאמות הנדרשות. דורשת ממילואימניק עצמאי לפעמים להחזיר 40-50 אלף ₪. המדינה לא השכילה לצפות את הבעיות מראש, וגם לאחר שצצו מגיבה באיטיות מחרידה – תעודת עניות.

דיון פתוח:

עינת זינגר דן, ראש מינהלת המעסיקים, משרתת במילואים תחת קרן הסיוע לאנשי המילואים:

המרכז המטכ"לי למשרתי המילואים קיים "האכאטון" (האקטון אכ"א) בהשתתפות רשות המיסים, המגזר העסקי ושותפים נוספים, מתוך מטרה למצוא פתרונות למשרתי המילואים. אני זכיתי לנהל את המושב בנושא העצמאים וחשוב לי להעלות מספר אתגרים שצפו במהלך המושב:

- תגמולי ביטוח לאומי לעצמאים – הנוסחה לוקחת שומה אחרונה – שומה שאינה רלוונטית כאשר המלחמה נמשכת כבר שנה. ההצעה היא לקחת את השומה הטובה ביותר בשנתיים האחרונות או השומה האחרונה לפני המלחמה – לא קרה.

- התייחסות ספציפית לסטארטאפים – מגיעים למצב של לסגור חברה. תהליך סגירת חברה אורך 5 חודשים ובזמן זה לא ניתן לקבל פיצויים. בינתיים הקימו מנגנון שאם לחברה אין חובות אפשר לסגור תוך 48 שעות. אם יש חובות, חובה לעדכן את הנושים ואז התהליך עדיין אורך 5 חודשים.
- ביקשו נקודת זיכוי מס למשרתים מעל 120 יום.
- מוקד לטיפול בדוחות.
- הון אנושי – מילואים VIP לעצמאים, מתנדבים שיעזרו לבעל העסק להתמודד עם משימות בעסק שנופלות.

אסנת פלג, חטיבת המחקר בבנק ישראל:

ראשית ארצה לבקש ביחס לכל הדיון שקיימנו כאן כי יש לקחת השוואות בין לאומיות עם קורטוב מלח. כדוגמא אחת – כאשר בוחנים את שיעור המבוגרים (מעל גיל 50) שעברו לעצמאות ב-2022 למשל, לא ברור כיצד נכון לפרש את הנתון. האם עלייה בו מעידה על שיפור במצב העצמאים? או אולי דווקא להרעה בתעסוקת מבוגרים בתור שכירים? ייתכן שאנשים נדחקים אל מחוץ לעבודה כשכירים ובעל כורחם פותחים עסקים עצמאיים. שנית, רוצה לתמוך בהצעה של נוהל לחיצת כפתור. המסקנות גם מהקורונה וגם מהמלחמה הן שבהיעדר נוהל לוקח למערכות זמן רב יחסית להגיב, ולכן רצוי שנקדים תרופה למכה ונהיה מוכנים לפני המשבר הבא. לבסוף, רוצה לקחת רגע את תפקיד פרקליטתו של השטן, ותחת הידיעה שהתקציב הולך להיות קשה ואף אכזרי – יהיו דברים שם שלא ייקרו למרות שידוע שהם מעודדי צמיחה. עולה השאלה אילו מהצעדים שהוצעו בדיון הם החשובים ביותר? יש צורך לתעדף ולקדם קודם כל צעדים בעלי עדיפות גבוהה.

מיכל פינק, ראש מערך אסטרטגיה, כלכלה, וחדשנות, משרד הכלכלה:

קודם כל חשוב לממשלה להיות בחדר, ולכן אנחנו כאן בחדר. כמו כן, חשוב לי להציף את הקושי להכניס את העצמאים לתוכנית החל"ת הגמיש שקידמנו עוד בתקופת הקורונה. בעוד שלמול השכירים היה איזשהו "בסיס" שאפשר לעבוד למולו (מודל תשלום דמי אבטלה בעת הוצאה לחל"ת, שהיה קיים קודם), עבור העצמאים לא היה שום בסיס מכיוון שאינם זכאים לדמי אבטלה, מה שהקשה להכניס אותם לתוכנית ההיא. על כן, השולחן נדרש להתייחס יותר לפתרונות – הצעות פרקטיות – ולא רק להוכיח את הקושי והצורך – מכיוון שעל זה ניתן לסמן וי.

דבר נוסף, האמירה כי בעתיד יהיו הרבה יותר עצמאיים חשובה ברמה האסטרטגית, ונותנת הרבה כח לשיח סביב זכויות ותנאי העצמאים, ומקשרת מאוד את השיח סביב עצמאים לשיח הכללי אודות מנועי צמיחה במשק.

בהקשר תעדוף הצרכים והפתרונות, לדעתי – נוהל לחיצת כפתור נדמה בתור הדבר החשוב ביותר.

עו"ד רועי כהן, נשיא לה"ב:

להב הגישה כבר 15 הצעות חוק סביב כל הנושאים האלו, כולל חתימות של חברי קואליציה נוכחיים! איך?
נתקע באגף תקציבים. פנסיה חובה לעצמאים – הצליחו בדרך לא דרך בעזרת ועדת הרפורמות והשר אלי
כהן. מה שעשה השר אלי כהן בתור שר הכלכלה – שינה את עולם הסליקה, פנסיה לעצמאים... למה? כי הוא
הגיע מהמגזר העסקי. מי שתוקע את דמי האבטלה לעצמאים הם אגף התקציבים. מבחינתם – עצמאי לא
יכול להיות מובטל.

אתגרנו את זה באמצעות משרד הכלכלה. יצרנו מתווה שיודע לתת מחר בבוקר מענה, כל הצדדים הסכימו
שזה המהלך הנכון לבצע, אפילו היה מקור תקציבי (עודפי הביטוח הלאומי), איפה נתקע? הגיע הנושא לאגף
התקציבים, ומבחינתם עודפי הביטוח הלאומי הם חלק מאוצר המדינה ולא הסכימו למתווה.

פרופ' אביעד טור-סיני, בית הספר לבריאות הציבור, אוניברסיטת חיפה:

יש הרבה פסימיות בעקבות הדיון. אם המדינה לא תעשה משהו ותגיב לקשיים, אנשים צעירים לא יירצו
לקחת את הסיכון ולהיות עצמאיים. הדבר מנוגד לתחזית כי צעירים רבים יהיו עצמאיים. יש בעיה לפעול
על פי התחזית הזו ובו בזמן לא לפעול על מנת לשפר את מצבם של העצמאים הנוכחיים.

סיכום:

דפנה אבירם ניצן, מנהלת המרכז לממשל וכלכלה, המכון הישראלי לדמוקרטיה:

קודם כל חשוב לי להגיד שאסור לנו לוותר. הצרכים של העצמאים אפילו גדולים יותר ממה שתואר כאן.
ומנגד, האתגר התקציבי גם הוא אדיר. ננסה לקחת את כלל הקשיים הלאה ולקדם את הפתרונות, נפיץ
מסמך מסכם מהדיון ונשמח להמשיך שיתופי פעולה עם כלל הנוכחים.

רשימת המשתתפים בדיון (לפי סדר א-ב):

אביעד טור סיני	אוניברסיטת חיפה
אסנת פלד לוי	בנק ישראל
דפנה אבירם ניצן	המכון הישראלי לדמוקרטיה
זק הירש	המכון הישראלי לדמוקרטיה
יותם מרגלית	המכון הישראלי לדמוקרטיה
ירדן קידר	המכון הישראלי לדמוקרטיה
מרק פלדמן	למ"ס
מיכל כרמי	ההסתדרות הלאומית
מיכל פינק	משרד הכלכלה

המכון הישראלי לדמוקרטיה	נדב פורת
המכון הישראלי לדמוקרטיה	נועה גושן
המכון הישראלי לדמוקרטיה	עומר כהן
אכ"א, קרן הסיוע למשרתי המילואים	צחי חפץ
מרכז מאקרו	רובי נתנזון
לה"ב – לשכת העצמאים בישראל	רועי כהן
המכון הישראלי לדמוקרטיה	רועי קנת פורטל
המכון הישראלי לדמוקרטיה	ריטה רוסיין
פורום העצמאים והפריילנסרים מבית ההסתדרות	רמי בז'ה
ההסתדרות הלאומית	ששי שדה